

Üniversitenin Krizi ve Kritiği

Yrd. Doç. Dr. Nebi Miş

Bugünlerde **Sakarya Üniversitesi**'nde bir grup akademisyen olarak, 24-25 Nisan 2013 tarihinde gerçekleştirilecek olan **“Kriz Kritik Konferansları”**nın dördüncüsü için yoğun bir hazırlık çalışması içindeyiz. Söz konusu konferansın konusu, **“Üniversite'nin Krizi ve Kritiği”** üzerine olacaktır. Konferansın odaklanması gereken konuların neler olması gerektiği konusundaki tartışmalardan çıkan sonuca bakıldığında “üniversite” ve “üniversiteye ait” bütün konuların “sorunlu olduğu” gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, hâlihazırda Yüksek Öğretim Kurumu'nun hazırladığı yasa taslağına bakıldığında da aslında yıllardır sürekli ertelenen üniversite reformuna yönelik düzenlemelerin de bu yoğun sorunları merkeze koyarak hazırlandığı gerçeği ortadadır. Yani mevcut sorunlar üzerine çokça odaklandığı için kısa süre içerisinde yeni bir düzenleme ihtiyacının ortaya çıkacağı muhakkaktır. Dolayısıyla üniversiteyi “kriz ve kritik” temelinde yeniden tartışmak, mevcut sorunları merkeze koyarak ve “her sorunu” yasa metni temelinde çözmeye çalışan söz konusu yasa teklifi için de yeni bir bakış açısı sağlayabilecektir.

Konferans, “üniversite” ile ilgili her konuyu gündemine almasa da özellikle üzerinde yoğunlaşılması gereken bazı konuları tespit etmiştir. İlk üzerinde durulması gereken konu üniversitenin misyonunun yeniden tartışılması gereğidir. Özellikle son yıllarda gittikçe sayıları artan yeni üniversitelerle birlikte eğitimin kalitesinde yaşanan düşüş ve ayrıca birçok eski üniversitenin de eğitimini sadece mezuniyetin ardından “iş bulma” mantalitesi üzerine yoğunlaştırması sorunun temelini oluşturmaktadır. “Üniversitenin kitleleşmesi”yle birlikte artan öğrenci sayıları ve akademisyenlerin haftalık ders saatlerinin çokluğu da bu bağlamda sorgulanması gereken önemli bir konudur. Dolayısıyla bu durum hem öğretim üyesinin hem öğrencinin üniversite anlayışını yeniden şekillendirmekte ve üniversitenin misyonu gittikçe sorunlu bir yöne doğru evrilmektedir.

İkinci konu ise, üniversitenin dünyadaki yerini belirten sıralama (ranking) ölçütleri ve akademisyenlerin özellikle yayınları üzerinden belirlenen performans kriterleridir. Üniversitenin hem yerel hem de küresel düzeyde yerini belirleyen derecelendirme sistemleri çoğu zaman objektiflik sorununu gündeme getirmektedir. Ayrıca bu derecelendirme sisteminin genel geçer bir standardizasyona kavuşturulamaması da önemli bir eksikliklerdir. Üniversitelerin başarısının çoğu kez bir takım *sayılar* üzerinden belirlenmesi ve kullanılan değişkenlerin sadece belirli faktörleri dikkate alması sorunun merkezini oluşturmaktadır. Akademisyenlerin yayınları üzerinden yapılan puanlama sistemi de “puan fetişizmi”ni doğurmakta ve yayının niteliğinden daha çok toplanan puanlar önem arz etmektedir. Özellikle İngilizce dışındaki dillerin uluslararası indeksleme sistemlerine dahil olmamasının getirdiği kısıtlamalar ve başarı ölçütlerinin daha çok belirli indeksler üzerinden değerlendirilmesi de önemli sorun alanlarından biridir. Bu indeksleme sistemleri görece önemli olmakla birlikte bugün için ticari birer kuruluş oldukları için indekslerin de güvenilirliği önemli bir sorun oluşturmaktadır.

Üçüncü olarak tartışılması gereken konu, üniversite ve iktidardır. Özellikle Türkiye’de 1933 yılında yapılan üniversite reformu ile birlikte üniversitelerin devletin resmi ideolojisinin taşıyıcı aygıtları haline gelmesi, üniversitenin eleştirel misyonunun yerleşmesini engellemiş bu anlamda da üniversiteler bilimden daha çok “devlet iktidarı”na yakın olmuştur. Dolayısıyla da resmi ideoloji ve ona yakın olan aktörler de üniversitelerde bilimin üretileceği alanı

sınırlandırmış ve “devlet aklı”na muhalif olabilecek düşünceleri engelleyici mekanizmaları tarihsel süreç içinde sürekli yeniden üretmiştir. Özellikle, köklü üniversiteler resmi ideoloji için “makbul akademisyen” tipini ortaya çıkarmış ve çevreden gelebilecek ya da resmi ideolojiye muhalif akademisyenler söz konusu üniversitelere dahil olmakta zorluklarla karşılaşmıştır. Bu anlamda üniversitelerin tarihsel olarak üretmiş olduğu bu sorunlu kültür, kendini yeni formlara büründürerek devam ettirmiştir. Bu bağlamda tarihsel olarak üniversitenin resmi ideolojinin aktörleri ile girmiş olduğu ilişkinin neticesinde üretmiş olduğu söz konusu sorunlu kültürün ve kötü alışkanlıkların tortularından arınması ve yeni yapılanmada bu tip ideolojik pozisyonların sonlanması gerekmektedir. Bu yeni süreçte de üniversite ve akademisyenin özgürlüğü ve özerkliğinin yeni bir kurumsal mekanizmaya dönüştürülmesi elzemdir.

Dördüncü önemli bir konu üniversitenin toplumla olan ilişkisidir. Üniversite toplumsal bir kurum olarak tanımlandığında özellikle onun piyasalaşmasının üretmiş olduğu yeni üniversite tipinin tartışılması gerekmektedir. Bu tartışma klasik anlamda ekonomik kalkınmanın gelişme üzerinden sağlanabileceği tezi üzerinden yürütüldüğünde üniversite kendini ekonomi-egitim ilişkileri bağlamında yeniden tanımlama sürecine zorlamaktadır. Bu durum üniversitenin toplumsallığını da kökten etkilemektedir. Bir taraftan “akademi-politik”in merkezde olduğu merkezi ve vakıf üniversitelerinin durumu, diğer taraftan öğrenci sayılarının gittikçe mevcut imkânlarının çok üzerine çıkan taşra üniversitelerinin sorunu; üniversitenin toplumla ilişkisinde göz ardı edilen iki yönlü bir kriz alanına işaret etmektedir. Bunlardan ilki, sadece toplumun belirli bir kesimine hitap eden vakıf üniversitelerinin toplumsal olanla ilgili çok yönlü projeler geliştirememesi ve fayda maliyet analizi üzerinden bir eğitim politikası izlemesidir. İkincisi ise, toplumsal faydayı sadece öğrenci sayılarını artırarak üniversite önünde yığılmaların engellenmesinde gören ya da her şehirde üniversite öğrenci sayılarını artırarak o şehrin ekonomisine katkı sağlamayı amaçlayan düşünme biçimidir. Bu hususlar üniversite toplum ilişkisinde, sorunu bir yanılısama üzerine oturtmaktadır.

Konferansın gündemine aldığı önemli konulardan bir diğeri ise lisansüstü eğitimin kalitesi ile ilgilidir. Özellikle lisansüstü eğitimde yaşanan “kitleleşme” yüksek lisans programlarını lisans seviyesine taşırken, doktora programlarını da yüksek lisans seviyesine indirmektedir. Örneğin öğretim üyesi başına düşen, danışmanlığını yaptığı öğrenci sayısı çoğu yerde 10 kişinin üzerindedir. Böyle bir durumda bir öğretim üyesinin mevcut ders yükleri de göz önüne alındığında yeterli bir danışmanlık yapması imkânsıza yakındır. Dolayısıyla bu konunun esaslı bir yeniden ele alınmaya ihtiyacı vardır. Konferansın gündemine aldığı diğer önemli konular ise, “üniversitenin ekonomi politikası” ve “üniversite ve bilim” konularında olacaktır.

Sonuç olarak, bugüne kadar Türkiye’de yükseköğretim konusunda birçok rapor hazırlanmış, birçok kez üniversite reformu gündeme gelmiş ancak yapılan düzenlemeler üniversitenin misyonunu yerli yerine oturtamamıştır. Siyasal aktörler de reform konusunda ya “devlet aklı”nı merkeze koyan düzenlemelerle iktifa etmişler ya da geçici çözümlerle durumu idare etmeye çalışmışlardır. Dolayısıyla Türkiye’de üniversiteler konusunda köklü ve radikal bir düzenleme yapılmadığı müddetçe geçmişin alışkanlıkları üniversitede siyasal iktidar kim olursa olsun devam edecektir. Sakarya Üniversitesi’nde yapılacak olan “**Üniversitenin Krizi ve Kritiği**” başlıklı kongre ise, daha köklü bir üniversite felsefesinin ve misyonun oluşturulmasını merkeze alan bir yaklaşımla konuları ele alacaktır.